

PFU-SAK NR. 200/11 (A,B,C)

KLAGER: A - Bjørn Bakke, Dr. Wendts gate 13, 1476 Rasta
B - Magnus Håkonsen, Karoline Håkonsen og Fredrik Sletbakk,
Granåsbakken 15, 2827 Hunndalen
C - Adv. Endre S. Refsdal pva klient, Advokatfirma Stabell & co,
Postboks 599, Sentrum, 0106 Oslo

TELEFON:

PUBLIKASJON: Verdens Gang

PUBLISERINGSDATO: 14.08.2011 + 17 forsider fra 23.07 til 14.09.

STOFFOMRÅDE: Terror

GENRE: Nyhetsartikkel/forsider

SØKERSTIKKORD: Bildebruk, hensyn til ofre og pårørende, saklighet og omtanke

REGISTRERT: 15.08.2011 (klage A)
23.08.2011 (klage B)
16.09.2011 (klage C)

BEHANDLET I SEKR.: 18.08.2011 (klage A)
25.08.2011 (klage B)
20.09.2011 (klage C)

BEHANDLES I PFU: 15.12.2011

FERDIGBEHANDLET: 15.12.2011

BEHANDLINGSTID: 120 dager (A), 112 dager (B), 89 dager (C)

KLAGEGRUPPE: Privatpersoner/(advokatklage)

PFU-KONKLUSJON:

HENVISNING VVPL.:

RETTSBEHANDLING:

OMTALE/ANONYM.:

MERKNADER: Delvis parallellklage mot Dagbladet sak 209B/11, klage på
tilsvarende publisering mot NRK, sak 235/11.

SAMMENDRAG:

Verdens Gang (VG) publiserte **søndag 14. august 2011** en nyhetsreportasje som handlet om at Anders Behring Breivik var tilbake på Utøya sammen med politiet i forbindelse med en rekonstruksjon av hendelsesforløpet.

Forsiden hadde stikkittelen «**ANGREPET MOT NORGE**», vignetten «**eksklusivt**» og tittelen «**Her er Breivik TILBAKE PÅ UTØYA. Se de unike bildene fra rekonstruksjonen**» Selve forsidebildet viste hovedbygningen på Utøya samt en liten gruppe mennesker nederst i bildet. To av personene var avmerket med rød ring. Den ene personen er Anders Behring Breivik som sikter. Han er fotografert bakfra. Bildetekst:

«**I GÅR KL 15.24: Massemorder Anders Behring Breivik viser politiet hvordan han drepte for fote på Utøya 22. juli. • Side 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 og 13**»

Inne i avisen, på side 4 og 5, var det bilde av Anders Behring Breivik ved fergeleiet i Utvika
Tittel: **«I GÅR KL. 14.02: Drapsmannen ankommer fergeleiet i Utvika. Der ligger MS Thorbjørn som skal frakte ham tilbake til dødens øy.»** Bildetekst:

«VISTE INGEN FØLELSER: En tilsynelatende uberørt og godt bevoktet Anders Behring Breivik (32) tar sine første skritt på fergeleiet i Utvika – på vei til rekonstruksjon av massakren på Utøya.»

På side 6 og 7 var det bilde av Anders Behring Breivik ombord på fergen MS Thorbjørn.
Tittel: **«KL. 14.59: Breivik er tilbake på Utøya-fergen og forklarer politiet om båtturen med MS Thorbjørn før han startet massedrapet.»**

På side 8 og 9 var det bilde av Anders Behring Breivik gående opp en bakke på øya. Tittel: **«KL. 15.31: Massemorderen Anders Behring Breivik er tilbake på Utøya. Han leder an under rekonstruksjonen av dødsruten.»**

På side 10 og 11 var det bilde av Anders Behring Breivik ved pumpehuset på øya. Tittel: **«KL. 17.50: Breivik viser ett av de stedene i vannkanten hvor han skjøt og drepte en gruppe ungdommer – alt blir filmet av politiet.»**

På side 12 og 13 var det bilde av Anders Behring Breivik som står i vannkanten og sikter med et imaginært gevær ut over vannet. Tittel: **«KL. 20.15: Anders Behring Breivik viser og forklarer hvordan han prøvde å skyte desperate ungdommer som flyktet fra Utøya i vannet.»**

Bildetekst:

«FILMET ALT: Et kamerateam fra politiet festet alt Breivik sa og gjorde til film. Hans forsvarer Geir Lippestad (t.h. i lys skjorte) hørte alt Breivik sa ved hjelp av øretelefoner.»

Vignettene **«ANGREPET MOT NORGE»**, **«UTØYA-MASSAKREN»** og **«VG eksklusivt»** ble publisert på alle sider.

Samme artikkel ble lagt ut på avisens nettside med tittelen **«Massedrapsmannen tilbake på Utøya lørdag»**, undertittel **«Brukte åtte timer på å rekonstruere drapene»**, og ingressen:

«UTVIKA (VG Nett) Med tau festet rundt kroppen gikk Anders Behring Breivik (32) rundt på Utøya i åtte timer lørdag og forklarte politiet hvordan han drepte 69 mennesker.»

På nett ble det også lagt ut en videoreportasje som inneholdt det samme bildematerialet, 1:30 ut i den to minutter og førti sekunders lange reportasje, eksponeres ladegrep-bildet. Faksimile av VGs ladegrep-bildet blir også publisert i nettartikkelen, med bildeteksten:

«UNIKE BILDER: I dagens papirutgave av VG kan du lese alt om, og se de unike bildene av, politiets rekonstruksjon av massedrapene på Utøya.»

I brødteksten sto det også:

**«SE ALLE BILDENE OG LES HELE HISTORIEN I VG SØNDAG
SE EKSLUSIV VIDEO PÅ VG iPad-utgave VG+ SØNDAG»**

Lørdag 23. juli til onsdag 14. september: 17 forsider i VG med bilde av Anders Behring Breivik.

KLAGEN:

Sekretariatet har valgt å behandle de tre klagenes som én sak, fordi det klages på samme artikkel; *VGs publisering av rekonstruksjonsbildene 14. august*. Klage C gjelder også den totale eksponeringen av Anders Behring Breivik på VGs forsider.

Klager A er en vanlig leser.

Klager skriver: «Litt usikker på "partsforhold" i saken. Jeg mener alle i Norge er "parter" i denne saken, noe som ikke minst styrkes av VGs egen vignett ("Angrepet mot Norge") som brukes på alle oppslag om terrorsaken.»

Klagen gjelder artikkelens bildebruk, spesielt ladegrep-bildet på side 12 og 13: «Det presiseres at det er den "aggressive" og offensive BILLED Bruken som klages inn, ikke oppslaget/oppslagene som sådan. Jeg vil særlig peke på bilder der masse-morderen ved hånd- og armbevegelser demonstrerer hvordan han tar ladegrep og skyter.» Slik klageren ser det, er bildebruken «særdeles støtende og spekulativ», og han mener VG har brutt Vær Varsom-plakatens punkt 4.1 (saklighet og omtanke), punkt 4.6 (hensynet til ofre og pårørende), punkt 4.8 (en del av ofrene var barn) og punkt 4.12 (aktsomhet i bildebruk). Klageren ber PFU å vurdere andre punkter om utvalget skulle finne det relevant.

Klager B er direkte berørte.

- Magnus Håkonsen, 18 år, overlevende. (Magnus befant seg på Utøya 22.07).
- Karoline Håkonsen, 23 år, pårørende (søster til Magnus)
- Fredrik Sletbakk, 21 år (Fredrik deltok på AUFs sommerleir, men befant seg på landsiden da angrepet skjedde).

Klagen gjelder VGs bildebruk, både på papir og nett, spesielt ladegrep-bildet. I tillegg reageres det på enkelte VG-journalister twittermeldinger i forbindelse med publiseringen av artikkelen (se vedlegg 1). Klager anfører brudd på en rekke punkter i Vær Varsom-plakaten (1.5, 2.1, 2.3, 2.4, 3.2, 3.9, 4.1, 4.5, 4.6, 4.8, 4.11, 4.12, 4.13 og 4.16).

Innledningsvis heter det: «Den 22.07 opplevde vi marerittet ingen noen gang hadde forestilt seg at var mulig. Magnus Håkonsen befant seg på øya når helvete brøt løs. Etter en vanvittig flukt, klarte han og redde sitt liv, og hjelpe andre. Etter 60 minutter i vannet ble han plukket opp og fraktet til land. Det han har sett og opplevd, er forbi det noen av oss kan forestille oss. Han har flyktet over døde mennesker, sett venner bli skutt, forsøkt å redde andre, svømt for livet og, utrolig nok, overlevd. Han har snudd seg og sett rett på gjerningsmannen, der han smiler og lader om. I det øyeblikket tenkte Magnus at han nå så på sin drapsmann. Gjerningsmannen sikter, og Magnus flykter for livet. Det å se gjerningsmannen ta ladegrep

for så å forsøke å henrette deg, er noe ingen kan forestille seg før de har opplevd det selv.»

Om VGs publisering står det: «Det å våkne til bilder av gjerningsmannen som er tilbake på Utøya, er så forferdelig provoserende, at det knapt kan beskrives. Det og i tillegg våkne til bilder og video av vedkommende som tar ladegrep, er som en mental voldtekt. Uttrykket har blitt brukt før, men det skal godt gjøres å finne et bedre eksempel på dets betydning enn dette. Etter det helvete vi har vært igjennom, fortjener ingen av oss å våkne til slik bildebruk. Det finnes etiske regler for pressen, vi foreslår at de håndheves. Dette vil kunne hemme salgstallene noe, men journalistene vil kunne leve med seg selv etterpå. Det at VGs redaktør faktisk mener at dette kan forsvares, er et tegn på lite innsikt, og ikke minst utsikt. Det finnes ingen måte slik bildebruk kan forsvares på, med unntak av salgstall.»

Klager mener VG har brutt en rekke punkter i Vær Varsom-plakaten, deriblant punkt 4.6 og 4.8, fordi det ikke er tatt hensyn til den belastningen bildene er for overlevende og pårørende, og fordi det ikke er tatt hensyn til at mange av ofre og overlevende var barn: «Det kan her virke som om VG har glemt at det var små barn helt nede i 11-årsalderen til stede på Utøya. Blant de døde finner vi barn ned i 14-årsalderen. Det å publisere bilder av siktede som tar ladegrep, må ses på som hensynsløst ovenfor de fornærmede barna. Sist gang han tok dette ladegrepet, drepte han noen av deres venner eller familie. Det faktum at et barn skal våkne opp til bilder av mannen som drepte søsteren, broren eller bestevennen, er forferdelig.»

Slik klager ser det, kunne VG varslet AUF forut for publisering. Klager skriver: «På denne måten ville AUF kunne få varslet sine medlemmer om dette, og dermed gitt de overlevende og pårørende en mulighet til å ikke se bildene. Som et eksempel gjorde Politiet dette før de la frem lydloggen fra gjerningsmannens samtaler med Politiet.»

Klager mener bildene ikke har noen nyhetsverdi, og mener avisen kunne benyttet alternative bilder. Det anføres at bildebruken er sensasjonspreget, og at VG har behandlet den terrorsiktede «mer som en skandaløs kjendis på fylla, enn en masse-morder». Slik klager ser det, er det økonomiske motiver bak bildepublikeringen: «Bildenes hensikt er kun å illustrere historien, på en slik måte at den fremstår som et scoop. Det brukes ord som "eksklusive bilder", "først ute med bildene" som om dette var et produkt som skulle selges. Og det er nettopp det som er hensikten, flest søk på nett og størst avissalg.» Klager ser dette i sammenheng med enkelte VG-journalisters twittermeldinger: «VGs journalister og fotografer er stolte, skryter og undrer seg over hvorfor de andre kanalene ikke dekker saken som de gjør. Kanskje det er fordi de vet hva presseetikk er? Det faktum at disse menneskene, på vegne av VG skryter av noe slikt, må ses på som alvorlig.» Det anføres i den forbindelse brudd på punkt 2.3 og punkt 2.4 i Vær Varsom-plakaten, og klager skriver: «Her må det påpekes at VGs journalister og fotografer bruker saken for å fremme sin egen posisjon blant sine konkurrenter. Her skrytes det av grusom bildebruk for å fremme salgstall. Det må ses på som meget suspekt av journalistene å skryte av noe andre ville vemmes over, for å fremme salgstallene, og dermed øke antallet som har lest deres publikasjon. Dette må ses på som en uetisk måte å fremme sin posisjon på. Skrytingen brukes dessuten for å tilrekke flere "følgere" på nettstedet Twitter. Dette må ses på som en grov måte å skape fans på.»

Til slutt skriver klager at det er vanskelig å unngå å se disse bildene: «VG kan ikke forsvare seg med et selektivitetsprinsipp. I dagens samfunn kan vi ikke lenger velge hvilke nyhetssaker vi utsettes for. Bildene republiseres på sosiale medier, henvises til og slås opp stort for å skape oppmerksomhet. I tillegg til dette, ble det brukt helsidebilder for å vise gjerningsmannen på sin tur omkring på Utøya. Man blir eksponert for disse bildene enten

man vil det eller ikke. Om man skal unngå det må man ikke gå på internett, sosiale medier, mobiltelefon, gå i postkassa eller gå på butikken.»

Klager C er advokat på vegne av etterlatte.

Klager har forståelse for medias samfunnsoppdrag, men skriver: «Det fremstår som uforståelig for mange etterlatte og fornærmede at særlig Dagbladet og VG kan oppleves å opptre som "nyttige idioter" for gjerningsmannens selveksponeringsprosjekt.»

Klagen gjelder både artikkelen 14. august, men også alle VGs forsider med bilde av Anders Behring Breivik. Klager skriver: «Mine klienter har reagert meget sterkt på hvordan media, og særlig Dagbladet og VG har dekket saken. Det som særlig har vært vanskelig for de etterlatte er den eksponeringen den siktede har fått, gjennom bilder og omtale av motiver, personlighet etc.» [...] «De etterlatte sier at disse sakene, som har stått på forsiden av avisene, og derfor er umulig å unngå i det offentlige rom, gjør det vanskelig for dem å bevege seg utenfor døra - en kort tur til butikken kan virke uoverkommelig. Dette er med på å legge stein til en allerede uhåndterlig byrde. Slike situasjoner kunne vært unngått med enkle grep, nemlig ved å la være å publisere overskrifter og bilder på forsiden.»

Når det gjelder VGs artikkel 14. august, skriver klager: «Det vises særlig til at saken sto på forsiden, og således har kommet uforberedt på et stort antall pårørende, etterlatte og fornærmede. Det anføres at det å publisere bilder av gjerningsmannen tilbake på Utøya, med fingeren på avtrekkeren, kan ha forsterket traumet som de fornærmede og etterlatte har vært gjennom. Det gjøres videre gjeldende at denne saken har liten nyhetsverdi, og at i alle tilfelle burde bildene av gjerningsmannen ha vært unngått, eller i det minste vært plassert inne i avisa.» Klager mener VG har feilvurdert interessen motsetningene mellom hensynet til berørte og hensynet til allmenn interesse, og skriver: «Etter vårt syn innebærer imidlertid de nevnte sake[r]ne klare brudd på punkt 4.6 der det heter at pressen skal "ta hensyn til hvordan omtale av ulykker og kriminalsaker kan virke på ofre og pårørende".»

TILSVARSRUNDEN:

Verdens Gang avviser alle klagene og mener avisens vurderinger er i samsvar med god presseskikk.

Tilsvar A.

Verdens Gang finner det urimelig at klager karakteriserer bildebruken som «aggressiv», «offensiv» og «spekulativ». Tvert imot, skrives det: «VG har som eneste medium gjennom fremragende journalistisk håndverk klart å dokumentere den historiske rekonstruksjonen.»

VG har forståelse for at bildene fra rekonstruksjonen på Utøya oppleves som vonde og sterke, også for noen som ikke er direkte berørt av massakren. Men slik VG ser det, må dette hensynet veies opp mot pressens samfunnsrolle og rett og plikt til fri informasjonsformidling. Det vises til Vær Varsom- plakaten punkt 1.3.

Avisen viser til sakens alvor, omfang og karakter. Videre til det enorme informasjonsbehovet i befolkningen. Slik VG ser det, har sjelden det journalistiske grunnoppdraget vært sterkere: «Å dokumentere og rapportere det som faktisk har skjedd.» Oppgaven har vært krevende og

utfordrende – men viktig, skriver VG: «Siden 22. juli har vi skrevet de første skissene i historiens kladdebok. De vil siden bli fortolket og utdypet [...]»

VG peker på endringene i mediebildet når det gjelder dekningen av denne hendelsen i forhold til tidligere dekning. Det er flere medier enn noen gang og i større grad enn tidligere brukes et eksplisitt visuelt uttrykk. Det vises også til at sosiale medier spiller en rolle. I tillegg pekes det på det spesielle for denne saken, at gjerningsmannen ser hendelsene som en del av sin mediestrategi. VG skriver: «[Vi] befinner oss altså i et landskap vi aldri tidligere har møtt verken som journalister eller lesere». Det pekes også på at det er mot en slik bakgrunn PFU skal treffe beslutninger som skal fremstå som tydelige og varige kompassretninger for publisistiske avveininger.

Avisen legger ved en omfattende dokumentasjon på nasjonale og internasjonale mediers bildebruk i dekningen av terrorsaken. Det legges også med dokumentasjon som viser mediedekning i andre store katastrofer og ulykker. VG mener at det er lang og bred tradisjon for å publisere bilder som kan representere en betydelig belastning for berørte. Når det gjelder omtale av massakre og terror i internasjonale medier, skriver VG: «Det er internasjonal aksept for ikke å fortie terrorister, men tvert imot presentere dem og deres budskap bredt.» (se vedlegg I og II).

Videre pekes det på norske mediers tradisjon for å publisere bildemateriale fra rekonstruksjoner av drapssaker, også saker med mange overlevende. Ifølge VG har PFU kun felt «denne typen publisering på grunn av identifiseringsfare- ikke fordi publiseringen i seg selv innebar uakseptabel belastning for overlevende og pårørende».

VG skriver at avisen har hatt en «meget bevisst og kritisk holdning til bildematerialet i denne [terror]saken.»[...]. Når det gjelder *rekonstruksjonsbildene*, peker VG på disse begrunnelsene for publisering:

1. Bildene dokumenterer et helt sentralt etterforskingsskritt i historiens største terroranslag mot Norge. 22. juli var den største voldelige hendelse i landet etter 2. verdenskrig. Dette er historiens største massakre begått av en enkelt person på verdensbasis.
2. Norske medier har tradisjon for å publisere bilder fra rekonstruksjoner, ofte med gjerningspersonen selv i skytestilling - med våpen. Dette er en del av en åpenhetskultur. Det vises også til bildene av Quisling på massegravene på Trandum og en glisende Rinnan på vei til og fra retten. VG skriver at også disse bildene provoserte, men at det ikke er tvil i dag om at det var riktig og viktig å publisere disse.
3. Det er i tråd med samfunnsoppdraget å dokumentere og kontrollere politiets etterforskning. Dett er ekstra viktig i denne saken fordi politiet har vært utsatt for massiv kritikk: «Når grusomheten rammer nasjonen på denne måten, er det ekstra viktig at media ikke gir etter for press fra noen som vil hindre åpenhet rundt saken – i dette tilfellet åpenhet rundt politiets etterforskning. Politiet blir selv gransket og kritisert, og deres bilder fra Utøya vil ha en helt annen funksjon i dokumentasjonen av katastrofen og etterforskningen enn det VGs reportasje 14.8 hadde – og vil ha i fremtidig dokumentasjonsverdi.»
4. Det er pressens rolle å dokumentere løpende, så nøyaktig som mulig. Media har en selvstendig dokumentasjonsrolle. Politiets dokumentasjon spiller en helt annen rolle.
5. Historien viser at det i store saker ofte stilles spørsmål ved etterforskningen og rettergang i ettertid, derfor er det viktig at mest mulig dokumenteres og at dette kommer offentligheten til gode. Rekonstruksjonsbildene sier mye om hvor grundig

akkurat denne delen av politiets etterforskning har vært og kan bidra til å stoppe senere spekulative initiativ. Det vises til at flere i dag fornektet nazistenes konsentrasjonsleirer og massakrene på Balkan, at det også i noen fora allerede er begynt å sås tvil om det som skjedde på Utøya.

6. Anders Behring Breivik hadde selv regissert en rekke bilder for å fremstå i offentligheten på en måte han oppfattet flatterende. Bildene fra rekonstruksjonen der han leies rundt i bånd, dokumenterer at det systemet han vil ødelegge med sin terror, fungerer.
7. Bildene har et rettsikkerhetsperspektiv for alle parter. Også når det gjelder Behring Breivik er det pressens nødvendige oppgave å ta hensyn til.

Når det gjelder ladegrep-bildet spesielt, deler VG den oppfatning at dette er et særlig opprivende bilde, og skriver: «Derfor ble også [] lagt helt til slutt i vår billedserie i avisen, og situasjonen ble først eksponert 1.32 ut i vår videoreportasje fra rekonstruksjonen. Vi besluttet at bildet ikke skulle beskjæres på noen måte. Vi brukte det utelukkende som **nødvendig dokumentasjon**». VG mener det ville vært mer spekulativt om bildet ble slått opp på førstesiden, slik VG ser det er presentasjonen avdempet og gjennomtenkt for å balansere viktige hensyn: «På bildet vi bruker på førstesiden, utgjør Breivik 1x1,5 centimeter bildeflate. Han står med ryggen til, sikret med tau til en politimann. Bildet dokumenterer gjerningsmannens medvirkning i rekonstruksjonen, men fokuserer på helheten – ikke på ham. Hva blir verdien av begreper som «spekulativt», «offensivt» og «støtende» om dette bildet, i forhold til massakrens enorme dimensjoner?» VG omtaler egen bildebruk som nøktern, «en renskåret presentasjon av situasjonen», men viser i stedet til andre medier, nasjonale og internasjonale, som i ettertid har utnyttet bildet på en mer spekulativ måte, ved blant annet å beskjære, blåse opp og zoome inn på Behring Breiviks ladegrep (se vedlegg). VG skriver: «Dersom utvalget mot formodning skulle komme til at VGs publisering fra rekonstruksjonen innebærer et presseetisk brudd, på tross av at samtlige redaktører i de ledende medier i vår kulturkrets med et globalt publikum har kommet til samme konklusjon som oss, står vi overfor en uoverkommelig publisistisk utfordring.»

Som svar på spørsmål om *det var nødvendig* å publisere dette bildet, skriver VG at bildet måtte med: «Grunnen er at det eneste potensielle rettslige stridsspørsmålet synes å bli den rettspsykiatriske konklusjon. Det er ingen tvil om at Breivik har begått handlingene, men hvordan var hans psykiske tilstand i strafferettslig forstand?» VG viser til at «fra avhørene har vi fått vite om en drapsmann som legger kortene på bordet, og samarbeider med politiet – uten å vise anger. Dette bildet fra gjenkonstruksjonen bekrefter dette eksplisitt: En kynisk masse-morder som aktivt bidrar til å ta regi og gjenopplever sin massakre, i iskald positur på åstedet. Dette er særdeles viktig dokumentasjon i saksprosessen. Bildet synliggjør gjerningsmannens habitus – hans urokkelige overbevisning med hensyn til det han har gjort, og svært detaljerte samarbeid med politiet. Bildet er med på å fastslå at det vi har fått vite fra avhørene er korrekt informasjon. VG har altså på et tidlig og relevant tidspunkt i etterforskningen dokumentert en gjerningsmann som erkjenner og demonstrerer sine faktiske, uhyrlige handlinger – i norgeshistoriens verste drapssak. Vi er mer enn forundret over at dette sentrale publisistiske argument synes fullstendig oversett i debatten.»

Videre gjennomgår VG *de etiske avveiningene* avisen har stått overfor. Ett argument har vært at det er **mange involverte**. Men slik VG ser det, er dette uholdbart som etisk argument, da det ikke kan sies at bare fordi det er få offer i en kriminell handling, så skal de pårørende utstå en mer nærgående dekningen av forbrytelsens rekonstruksjon enn om det er mange.

Videre peker VG på argumentet om tidlig rekonstruksjon, siden rekonstruksjonen på Utøya

fant sted **kort tid** etter forbrytelsen. Slik VG ser det, er dette et ansvar som påligger politiet. Avisen skriver: «det ville vært helt urimelig om dette skulle begrense pressens arbeid med å dokumentere et helt vesentlig etterforskningsskritt. Da ville vi satt oss i den uholdbare posisjon at politiets taktiske manøvrer ville kunne påvirke pressedekningen».

Til slutt anfører VG argumentet om at det er mange **unge overlevende**, noe VG mener er det desidert viktigste argumentet: «Vi har måttet avveie forpliktelsene overfor historien og offentligheten, opp mot de berørtes følelser og mulighet til å bearbeide sine traumer. Vi mener vår dokumentariske fremstilling av rekonstruksjonen med bevisst nedtonede virkemidler som fortellende titler i små typer, bruk av markante klokkeslett for å understreke grepet med kronologi, ledsaget av tekst som følger samme rytme, dokumenterer vår bevisste avveining av kontradiktoriske og vektige etiske hensyn.»

Hensynet til pårørende – viktig med innsikt i hendelsen

VG forstår at bildene kan oppleves vonde og sterke, men skriver: «det er anerkjent kunnskap at en så grundig innsikt i hendelsesforløpet som mulig kan være viktig i bearbeidingen av sorg og traumer». Det vises blant annet til erfaringer fra terroraksjonen i Beslan. VG viser også til den presseetiske debatten etter VGs publisering, hvor avdelingsleder i NOAS, Sylo Taruko, skrev dette på Twitter: «"Bare spør pårørende etter massakrer på Balkan om viktigheten av at alt dokumenteres. Det spekuleres fremdeles om massakrer har funnet sted."»

Videre anfører VG at pårørende heller ikke er noen ensartet gruppe. Avisen viser til flere pårørende som mente det var riktig å trykke bildene. Det refereres til en pappa, som mistet datteren på Utøya, som uttalte dette i VG 15. august: «"Det er så klart helt forferdelig å se dem. Det er veldig tungt og veldig vondt for alle, men jeg mener man skal trykke bilder av ham, så alle kan se hvordan han er"». En annen pappa sa: «"Jeg snur hodet den andre veien dersom det er noe jeg ikke vil se. Jeg vet pressen har en jobb å gjøre, og at rekonstruksjonen er viktig å billedlegge"». Slik VG ser det, står PFU foran et etisk dilemma: «Overlevende og pårørende som ikke ønsker å se bildene, skal de gis et imperativ i forhold til medlemmer av den samme gruppe som har nytte av å se det?»

Også andre skribenter har *debattert bildene* fra rekonstruksjonen fra Utøya. VG viser til uttaleser fra tidligere PFU-leder Johan O. Jensen; «Mannen bør ties i hjel, ble det sagt. Det er et ønske mediene ikke kan bøye seg for. Å snu seg i raseri mot budbringeren, er i bokstavelig forstand en olympisk øvelse. I antikken kostet det som kjent liv. Når tre ungdommer klager på VG med referanse til 13 punkter i VV- plakaten og at man under politiets rekonstruksjon ser drapsmannen ta et imaginært ladegrep, er det etter min mening helt urimelig.»

Gunnar Bodahl-Johansen: «VGs reportasje om rekonstruksjonen på Utøya, er også et ledd i dokumentasjonen av tragedien og brutaliteten, og derfor en formidling av nødvendige opplysninger til det norske folk. Jeg oppfatter ikke bildeserien som spekulativ. For eksempel er det kontroversielle bildet av drapsmannen som tar ladegrep, ikke lagt på førstesiden, men dempet ned på en innside, noe som er en balanse mellom flere viktige hensyn.»

Sven Egil Omdal: «Bildene demonstrerer at det systemet Anders Behring Breivik ville knuse, overvant terroren og fungerer som det skal. Etterforskningen ruller metodisk videre, bevis legges på bevis for at retten en gang neste år skal kunne dømme på grunnlag av faktiske opplysninger. [...] Uansett hvor grundig politiet etterforsker terroren, vil noen i ettertid hevde at sannheter er blitt undertrykt og fakta fordreid. Det skjedde etter rettsoppgjøret i

1945, det skjer i de fleste store kriminalsaker som har en politisk dimensjon, og det kommer til å skje nå. Rettsprosessen må være så robust som mulig mot angrep fra dem som vil slå ideologisk mynt på å diskreditere den. At vi alle ser hvor grundig etterforskningen foregår, bidrar til å styrke dens omdømme. Selvfølgelig gjør det vondt for mange å se drapsmannen gå omkring i strandsteinene hvor deres egne barn ble skutt, eller gå rolig opp den smale stien hvor de selv flyktet i panikk. Men pressen kan ikke alltid unnlate å utløse smerte. De minutiøse avisreferatene fra rettssakene mot Gestapos norske håndtlangere, med detaljer om slag mot testikler, glødende sigaretter mot bar hud, batonger mot hodeskaller, brøt med alle normale regler for presseskikk. Detaljene skulle skape forståelse for de strenge straffene, som var dramatisk strengere enn den Behring Breivik vil få. Bildene fra Utøya er vonde, verre for mange enn for oss som ikke er personlig berørt, men med ett unntak er de nødvendige.»

(Til orientering for utvalget, legger sekretariatet ved hva slags unntak Omdal skriver om: «Unntaket er bildet hvor Behring Breivik står i vannkanten og sikter med et imaginært gevær ut over vannet (og delvis forsidebildet, hvor han også sikter, men er fotografert bakfra og fra større avstand). VG skriver selv i bildeteksten til det store bildet at Behring Breivik viser og forklarer hvordan han prøvde å skyte desperate ungdommer som flyktet fra Utøya i vannet. Det er ikke bare vondt å se på, det er unødige vondt. Vær Varsomplakaten har én bestemmelse som understreker pressens rett til å informere, men den har to bestemmelser som pålegger redaksjonene å utvise omtanke, den ene av dem gjelder spesielt for bilder.»)

VG skriver: «Som Bodahl-Johansen mener vi Omdals endelige konklusjon er feilaktig.» Det pekes deretter på de begrunnelser som er redegjort for ovenfor.

VG avslutter med å vise til sin avishistorikk, hvor nettopp dokumentasjon – ikke fortielse – har vært den sentrale ledetråd i utførsel av samfunnsoppdraget: «Nøktern dokumentasjon – om enn ubehagelig – gir informasjon, framtvinger debatt, motvirker spekulasjon og gir nødvendig innsikt». Slik VG ser det, er publiseringen av bilder fra rekonstruksjonen legitim, og etter VGs syn nødvendig, i forhold til pressens samfunnsoppdrag.

For øvrig mener VG at PFU må se all mediedekning og bildebruk i forbindelse med terrorsaken i sammenheng. Slik VG ser det, er det feil å behandle de sterkeste bildereportasjene som enkeltpunkter, isolert fra hverandre. Det vises blant annet til NRKs film fra helikopter fra 22/7 og avisen spør om kopien er verre enn originalen: «Vi finner det underlig om rekonstruksjonsbildene av siktede i tau, fullstendig underkastet norsk ordensmak, skal være mer belastende for overlevende og pårørende enn usladdede live opptak fra massakren.» [...] «Dersom PFU skal behandle publiseringen av rekonstruksjonsbilder, og IKKE den massive bruken av bilder og video fra selve massakren. PFU må i det minste se rekonstruksjonsreportasjen opp mot live-opptakene og bildene, slik at det ikke fremstår som at det er verre å formidle kopien – rekonstruksjonen – enn originalen; selve massakren.» Det vises også til at bildene er tilgjengelig på mediers nettsider. Slik VG ser det, «kan ikke PFU begrense behandlingen utelukkende til VG, med den begrunnelse at de kun har mottatt klage på vår publisasjon i avis og på nett. PFUs oppdrag er å forvalte presseetikk, ikke å forskyve omdømme mellom publikasjoner som har presentert samme publisistiske materiale.»

Tilsvare B. Avisen skriver at reaksjonene mot VGs Utøya-bilder gjør inntrykk, og VG er ikke i tvil om at mange berørte opplever bildene som opprivende. Derfor, skriver avisen, har VG

bestrebet seg på å fremføre «særdeles utfyllende argumentasjon som viser de avveininger vi har gjort i forhold til de publisistiske dilemmaer saken reiste.» Avisen finner det «lite formålstjenelig å diskutere klagerens påstander om brudd på mer enn et titalls paragrafer i Vær Varsom-plakaten» og mener: «denne saken dreier seg utelukkende om en avveining av paragraf 1.3s bestemmelser om fri informasjonsformidling opp mot publiseringsreglene i §4.1 og §4.6.»

Tilsvaret inneholder samme argumentasjon som i tilsvaret til klager a, men med en noe annen rekkefølge/oppbygging.

VG kan ikke se at verken PFU eller andre relevante organer har reist kritikk mot denne typen dokumentasjon av etterforskning og rettsprosess i norske medier, og skriver: «Hva skulle beting at denne etablerte publisistiske tradisjon må fravikes akkurat i forhold til den mest groteske forbrytelse vi har stått overfor?»

Tilsvare C. VG oppfatter klagen å dreie seg om «"gjerningsmannens totale eksponering på forsiden" og helt spesifikt om vår reportasje fra rekonstruksjonen på Utøya publisert 14. august.» VG viser deretter bilder av tre førstesider; to fra Aftenposten fra året 1945, som blant annet viser Quisling foran en massegrav på Trandum. Det siste bildet er VGs førsteside 14. august 2011. Slik VG ser det, kan ikke PFU mene at VGs førsteside er brudd på god presseskikk uten å implisitt mene at også Aftenpostens forsider etter krigen er et brudd på god presseskikk. Og skulle PFU komme frem til det, mener VG det ville være et vedtak av historiske dimensjoner.

Når det gjelder artikkelen om rekonstruksjonen, skriver VG det samme som i tilsvare til a og b. Klagens anførsler om bildebruken av Breivik på VGs forsider, finner VG noe uspesifikt formulert. Slik VG ser det, er det forskjell på VG og Dagbladet i så måte. Det vises til at VGs førstesider og oppslag etter 22. juli har handlet om helter, ofre, sorgmarkeringer, folkets reaksjoner og fortellinger, statsministerens opplevelse og høyrepopulistisk fremmarsj i Europa – mer enn Behring Breivik. VG opplyser at avisen har vært svært forsiktig med å trykke bilder av Breivik på forsiden, og viser til at man må helt frem til 10. august før terroristen ble et oppslagspoeng (bortsett fra 23. og 24. juli).

VG skriver: «[I] løpet av de 54 avisdagene klagen omfatter har VG hatt bilde av Breivik 17 ganger. Flesteparten av disse bildene er små - til dels langt under en spalte. Siktedes fotoshoppede propagandabilder er trykket på VGs forside en gang – søndag 24. juli. [...] Den samme kritiske holdning har vi inntatt når det gjelder formidling av siktedes synspunkter. Vi har knapt sitert fra det såkalte manifestet etter 25. juli, og bestrebet oss på at det vi har presentert fra hans forklaringer er blitt kommentert og satt i kritisk sammenheng. Vi tar sterk avstand fra klagers beskrivelse av VG som "nyttige idioter" " for gjerningsmannens selveksponeringsprosjekt". [...] Når det gjelder rekonstruksjonsbildene fremstår de som påpekt ovenfor som det helt motsatte av positiv selveksponering for gjerningsmannen, der han ledes rundt på øya som en båndhund. Fratatt sin frihet, sine våpen og patetiske uniformer.» Ifølge VG er også bildene som er brukt av Breivik, nøytrale, ikke-triumferende portretter tatt etter arrestasjonen.

VG har stor forståelse for at de som er direkte berørt av terrorhandlingene, føler massiviteten i mediedekningen belastende. Avisen skriver at den har dette i mente, men at avisen må veie dette hensynet opp mot det som er «vår profesjon: Å rapportere fortløpende og grundig om store, aktuelle hendelser.» VG viser til PFUs uttalelse i sak nr. 149/06 om at pressen ikke kan gi pårørende noen vetorett over hva som skal publiseres, da dette vil gi helt uakseptable konsekvenser for ytringsfriheten.

Videre peker VG på at avisens distribusjonsform, som er løssalg, ikke kan gi VG andre redigeringsmessige krav og etiske vurderinger, enn andre. For eksempel, skriver VG, at bildematerialet er ok, men ikke burde vært publisert på forsiden. Slik VG ser det, er «[dette] ikke noe PFU kan gå inn i. Det er redaktørens soleklare rett å redigere avisen, og bestemme hva som skal presenteres på førstesiden. [...] Det strider mot journalistikkens naturlover å gjemme bort den viktigste nyhetssaken – den saken som inneholder informasjonen alle er opptatt av å få innsyn i der og da.»

VG mener at publiseringene er legitime i forhold til pressens samfunnsoppdrag, og at man også har presentert rekonstruksjonssaken avdempet og gjennomtenkt for å balansere viktige hensyn. Slik VG ser det, gjelder også dette når det kommer til eksponeringen av Breivik på førstesidene, både med hensyn til omfang, journalistisk relevans, størrelse og motiv for bildene.

Klager A mener mye av VGs argumentasjon ikke er relevant. Det presiseres at klagen kun gjelder det klager kaller den særdeles, og helt uvanlig støtende billedbruken. Klager presiserer: «Det gjelder i noen grad vekting av bilder og tekst, der billedbruken er helt overveldende i forhold til teksten [...] Den gjelder i særlig grad det svære bildet på side 12-13 (så stort at en side ikke var nok), med ABB i "skytepositur." Landet rundt sitter hundrevis av pårørende og overlevende etter masse mordet, følger med i mediene og prøver å komme over og bearbeide sine sorger og traumer. For mange er det svært vanskelig, og vil ta lang tid. Det er mulig at VG, som de selv hevder, nøye vurderte virkemiddel- og billedbruk i forbindelse med reportasjen. Men resultatet av vurderingen imponerer ikke. Blant de flere hundre som overlevde Utøya, og som sliter med ettervirkningene, var det noen som faktisk så rett inn i Breiviks geværmunning. Hvordan opplever de å få gjentatt opplevelsen på et to siders bilde i (det som i alle fall for kort til siden var) landets største avis? Har VGs redaksjon i det hele tatt vurdert det? Hvilken "dokumentasjons- og informasjonsverdi" hadde blitt svekket hvis VG hadde utvist alminnelig empati og unnlatt dette? [...] Av all mediedekning av terrorangrepet 22. juli har ingen reportasje i noe medier vært så omdiskutert og kritisert som denne. Jeg har diskutert den med mange; reaksjonene har vært helt entydige.»

Slik klager ser det, forsvarer VG publiseringen med: "*det kunne vært verre*", og klager skriver: «Jeg tar det for gitt at PFU ikke avviser en innklaget reportasje på bakgrunn av at "den kunne vært verre." PFU må etter min mening ta avstand fra VGs argument (side) 17) om at "I en sak som har vakt så stor oppmerksomhet og debatt som denne, vil det ikke være akseptabelt for PFU å begrense behandlingen utelukkende til VG ..." [...] Stopper politiet deg for fyllekjøring, er det neppe lurt å prøve å slippe unna med det at du kjenner andre som har kjørt i fylla uten å bli tatt. Alle overtramp kan jo gjøres verre. Og PFU kunne nedlegges, fordi utvalget, per definisjon, i så fall, ikke har noen funksjon. [...] Så var kanskje for eksempel TV 2 og NRK verre? Det er godt mulig at en rolig gjennomgang i ettertid vil vise det. Og igjen: Et overtramp unnskyldes ikke av at andre muligens kan ha begått større overtramp. Med dette overlater jeg den videre vurderingen av dette grove overtrampet (min og de fleste andres mening) eller "fremragende journalistiske håndverket" (VG-redaktørens mening) til Pressens Faglige Utvalg.»

Klager B etterlyser VGs svar til klager når det gjaldt VG-journalisters selvsak på Twitter. Videre mener også klager B at deler av tilsvaret oppleves lite relevant. Klager ønsker å få frem at de ikke finner noe kritikkverdig ved mediedekningen 22. juli eller i dagene etterpå, og skriver: «Å publisere bilder av pårørende eller overlevende samme dag, eller dagene etterpå, vil ha stor nyhetsverdi. [...] I disse dagene var informasjonsbehovet stort, og gikk

foran alt annet. Her ønsker vi ikke å kritisere pressen. Store deler av Norge var i unntakstilstand, og alt vi gjorde, gjorde vi i beste mening. Alle bildene som ble publisert fra redningsaksjonene og timene etter massakren hadde enormt stor nyhetsverdi.»

Slik klager ser det, er det også forskjell på naturkatastrofer og ulykker og en massakre: «Ved en massakre [...] er det et eller flere mennesker som planlegger å henrette andre mennesker, for å få frem et poeng. Massakren drives frem av et eller flere mennesker, som når som helst kan stoppe det de gjør. De har all kontrollen, og bestemmer hvem som skal dø, og hvem de skåner. En slik type forbrytelse er et grusomt overgrep, som er resultatet av noens overveldende hat mot tilfeldige, eller valgte ofre. I tilfellet naturkatastrofer, eller maskinell/menneskelig svikt, vil det ikke være en ondskapsfull gjerningsmann som står bak. Pressen vil da kunne opptre på en annen måte, enn dersom det finnes en gjerningsmann. Bak slike ulykker ligger det ikke noe politisk, rasistisk eller umenneskelig hat-budskap.»

Klager mener også at rekonstruksjonsbildene fra Utøya skiller seg fra andre rekonstruksjonsbilder VG viser frem i tilsvaret, og skriver: «Etter å ha bladd igjennom deres vedlegg, sitter vi fortsatt igjen med spørsmålet om når vi har sett noe slikt tidligere. Så vidt vi kan se, har ingen morder blitt fremstilt slik før. Dersom dere nå tenker at det har vært bilder av mordere, under rekonstruksjoner som har illustrert hvordan de har handlet, har dere rett. Men dersom dere mener det er store likheter der, tar dere derimot feil. Alt handler om måten man velger å fremstille vedkommende.»

Videre mener klager at VG skylder på andre for å fremstå bedre selv. Slik klager ser det, har NRKs dokumentar med de faktiske bildene fra 22. juli «en enorm verdi (ikke minst historisk) dersom de fremstilles riktig og etisk nok. Vi minner om at denne dokumentaren ble produsert i dagene etter 22/07, og at den hadde sin første sending meget kort tid etterpå, da informasjonsbehovet fremdeles var enormt.»[...] Selvfølgelig gjør dette vondt å se på. Selvfølgelig blir man kvalm, sint, fylt av sorg, forbannet, og overveldet på samme tid. Likevel var det dette som skjedde 22/07. [...] Historisk sett vil bilder som dette, ha en enorm verdi senere. Ikke bare i forhold til hvordan vi skal fortelle andre generasjoner om hva som har skjedd, men også når vi må minne oss selv på hva som faktisk skjedde på Utøya 22/07/11. En rekonstruksjon av dette, blir som ordet sier; å rekonstruere hva som skjedde. I en slik situasjon blir gjerningsmannen enten instruert, eller han instruerer seg selv, til å vise hvordan han handlet den 22/07».

Når det gjelder selve bildebruken, skriver klager: «La oss først nevne at det er vondt for alle involverte å vite at gjerningsmannen skal tilbake til Utøya. Man skal være ganske kald for ikke å merke gysninger nedover ryggen. I utgangspunktet ville det vært en seier om AUferne fikk tilbake øya først, men det vet vi alle at ikke er mulig, grunnet etterforskningen. Alle vet at gjerningsmannen på et eller annet tidspunkt skal tilbake dit hvor han henrettet alle disse umistelige menneskene. Men at det skulle blitt fremstilt på en slik måte, kom nok som et slag i ansiktet for de fleste. Det finnes mange måter å avbilde gjerningsmannen på, mens han er ute på Øya. Dersom man er bevisst god presseetikk, kan man ta bilder av situasjonen, uten å gå på kant med hva som er etisk korrekt. Det å se en mann i rød genser som går oppover en bakke, er irriterende, men tålelig. Det å derimot vise han mens han sikter (rekonstruerer en henrettelse), er i beste fall umoralsk.»

Klagerne mener VGs ladegrep-bilde er publisert på en slik måte gjerningsmannen ønsker å fremstå, som farlig: «Måten han er sikret på; med en sele og bånd, indikerer også at han er farlig. [...] I forbifarten er Hannibal Lechters munnkurv den beste sammenligningen, i forhold til hvordan man sikrer et farlig menneske. Når gjerningsmannen får muligheten,

kommer han sikkert til å takke dere for denne publiseringen. Gjerningsmannen har selv produsert bilder/video av seg selv, hvor han i meget stor grad styrer hvordan han blir fremstilt. Hans måte å sikte på, er vist i hans egne bilder. [...] Ingen har et behov for å se gjerningsmannens ansiktsuttrykk eller hvordan han siktet. [...] Gjerningsmannen har brukt/misbrukt preparater som gjør han i stand til å ikke føle medfølelse for andre mennesker. Så lenge han utstråler glede og engasjement over å få fortelle om massakren, og poserer for kamera, agerer han på en måte som er i tråd med hva han ønsker å fremstå som, ikke hva han faktisk er. [...].»

Klager kan ikke se hvilken nyhetsverdi bildet har, og skriver «Dersom dere publiserer et oversiktsbilde der man kan gjenkjenne gjerningsmannen, under rekonstruksjonen på Utøya, vil det være tilstrekkelig dokumentasjon på at rekonstruksjonen faktisk har funnet sted. [...] Det finnes ingen som betviler at han kan sikte og skyte. [...] 69 umistelig mennesker ble henrettet på Utøya den dagen. [...]. Ingen ville betvilt at gjerningsmannen var tilbake på Utøya, selv om de bare hadde sett ryggen hans på vei opp en bakke. Dette handler dessuten ikke kun om hva dere presenterer deres lesere (og potensielle lesere), men også om å respektere AUF og politiets ønske i forbindelse med omtaler i forhold til Utøya. AUF ønsker respekt og verdighet for overlevende, pårørende og etterlatte, og politiet ønsker at pressen respekterer etterforskningsarbeidet uten å forstyrre. Denne publiseringen ivaretar ingen av delene. »

Til slutt skriver klager at publiseringen skjedde så kort tid etter selve hendelsen: «[S]kal barn og ungdom, som forsøker å få noe avstand til selve hendelsen, som går på butikken for å kjøpe lørdagsgodt, måtte se gjerningsmannen smurt utover forsiden mens han sikter i retning kamera? [...] Må virkelig de etterlatte få servert et bilde av gjerningsmannen som sikter mot stedet hvor deres kjære ble henrettet? [...] Knappt en uke etterpå skulle etterlatte, overlevende og pårørende reise til Utøya. Dette visste VG. Var det virkelig nødvendig å vise dette bildet?»

Klager C presiserer at det ikke bestrides at pressen skal ha full adgang til å dekke 22. julisaken og heller ikke det faktum at pressen har en viktig funksjon når det gjelder å etterkomme offentlighetens informasjonsbehov – også når det gjelder søkelyset på Breiviks motiver og bakgrunn. Det klager ønsker PFU skal ta stilling til, er om VGs rekonstruksjon og den totale eksponering av gjerningsmannen på forsiden siden 22. juli, er et brudd på Vær Varsom-plakatens punkt 4.6. Klager mener VG ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til ofre og pårørende, og skriver: «Det bestrides ikke at det kan ha allmennhetens interesse å publisere bilder av Breivik, men at dette burde vært minimalisert for å skåne en allerede traumatisert gruppe fornærmede og etterlatte.»

Videre opplyser klager at det kun reageres mot Dagbladet og VG fordi: «Dette [...] er de to største riksdekkende avisene som har forsider som synes best i det offentlige rommet, og som således har blitt opplevd som mest belastende.»

Når det gjelder rekonstruksjonsbildene, skriver klager: «Rekonstruksjonen er dokumentert av politiet selv, gjennom deres egen filming, og vil være en del av sakens dokumenter som bli fremlagt for retten. Jeg kan ikke se at VGs bilder har noen egen dokumentasjonsverdi, som skal kunne si noe om gjerningsmannens tilregnelighet eller motiver for øvrig, ut over politiets egne beviser i saken.»

Når det gjelder behovet for å dokumentere politiets etterforskning, er klager enig i at pressen her har en viktig rolle, men retter spørsmål om publiseringen er tilstrekkelig begrunnet ut fra

pressens samfunnsoppdrag. Slik klager ser det, hadde VG mulighet til å publisere saken uten bilder av gjerningsmannen. Det vises også til at det under hovedforhandlingene vil bli lagt frem bilder fra rekonstruksjonen, og at pressen med dette vil gis fullt innsyn i hvordan etterforskningen har blitt gjennomført.

Slik klager ser det, er det heller ikke berettiget å sammenlikne bildene med dokumentasjonsbehovet etter Beslan eller på Balkan, fordi i denne saken vil politiets rapporter og videoopptak fra rekonstruksjonen bli sentrale bevismiddel i saken - og saken vil gå for åpne dører.

Det anføres også at bildene ble publisert kun kort tid etter at drapene skjedde, og klager viser til en kronikk i Dagsavisen 26. september, skrevet av Asle Hoffart, som er professor i psykologi ved UiO. Hoffart skriver at i den første tiden etter terroren er det best at mediene presenterer bilder av Breivik på en måte som gir de overlevende og etterlatte et reelt valg, om de vil se dem eller ikke. Dette fordi det må skje i det tempo, og på den måten, som passer den enkelte best (se vedlegg).

Tilsvar A. VG mener PFU ikke kan trekke noe etisk grensesnitt mellom bilde og tekst, da dette er redaktørens soleklare rett å bestemme, og skriver: «Hvor går grensen der forholdet bilde/tekst går fra spekulativ og aggressiv til akseptabel? I hvilket format slutter et bilde kontra omsluttende tekst å være støtende og offensivt? Kan dette fastsettes i centimeter og prosent?»

VG mener klager har misforstått hensikten med vedlagt dokumentasjon, og skriver at poenget har vært å vise at det er en lang og bred tradisjon for å publisere bilder som representerer en sterk belastning for nærmeste berørte. Slik VG ser det, er det viktig ikke å vekte belastningen for de berørte i denne saken tyngre enn påkjenningen for pårørende og overlevende etter andre store tragedier. VG mener det ikke kan etableres en egen presseetisk standard for terrordekning.

Nok en gang, skriver VG: «Vi mener fremdeles at det er maktpåliggende at organet som forvalter norsk presseetikk vurderer en så ekstremt massiv mediedekning – av en så ekstremt massiv katastrofe – i sammenheng. Ikke som enkeltsaker. Etter hva jeg forstår har også PFU kommet til samme konklusjon, og forbereder enn prinsipputtalelse i kjølvannet av terrordekningen».

Tilsvar B. VG mener det ligger utenfor PFUs mandat å behandle klager mot journalisters twittermeldinger. Derimot er VG enig med klager i at det var «lite skjønnsomt» å omtale saken på denne måten på Twitter, men avisen kan ikke se at dette skulle være et brudd på god presseskikk. VG mener at klager b også misforstår når de mener dokumentasjon er irrelevant: «Vi trekker frem bildebruk og vinklinger fra store katastrofer, for å vise at det er tradisjon både i norske og utenlandske medier for å publisere materiale som kan representerer en tilleggsbelastning for pårørende og overlevende. Dokumentasjonen fra skytemassakrene i USA og Finland er det nærmeste vi kommer en parallell til massedrapet på Utøya.»

VG finner grunn til å lytte ekstra nøye til klagers opplevelse av dekningen, men skriver: «[V]i vil advare mot at berørte fra Utøya skal ha et annet presseetisk vern enn ofre, pårørende og overlevende fra andre store tragiske hendelser». VG mener at Utøya-saken ikke krever andre presseetiske regler enn andre katastrofer der bilder/omtale kan legge stein til byrden for

berørte. Videre finner VG det ulogisk at en tradisjon for å publisere bilder av gjerningsmenn og rekonstruksjoner skal brytes ved den største kriminelle handling i Norge i fredstid.

Til slutt skriver VG at avisen er uenig med klager i at rekonstruksjonen er «"en regissert situasjon"», og skriver: «Det dreier seg om et konkret og omfattende etterforskningskritt- en høys reell nyhetshendelse.»

Tilsvar C. VG mener avisen ikke kan felles av PFU fordi forsidene synes best i det offentlige rommet. Slik VG ser der, er det ikke PFUs mandat å formulere en egen etikk basert på distribusjonsform: «Pressens etiske regelverk er allmenngyldig. Det har ingen betydning om avisen er levert i postkassen eller kjøpt på butikken i forhold til Vær Varsom-plakatens bestemmelser.»

Når det gjelder rekonstruksjonen, fastholder VG at politi og presse har ulike roller i en slik sak, og at det ville vært i strid med samfunnsoppdraget å sitte stille til politiet velger å presentere sin etterforskning og sine konklusjoner på sine premisser. VG viser også til at politiet er ekstremt utsatt for kritikk i denne saken.

VG skriver videre at medias rolle er å dokumentere fortløpende det som er av offentlig interesse. Slik VG forstår

det, er klager enig i at rekonstruksjonen er av offentlig interesse. Avisen skriver: «For VG er bildene helt sentrale i denne dokumentasjonen. Det ville være underlig og direkte kunstig å bruke arkivbilder for å illustrere en virkelig, konkret nyhetshendelse».

Videre mener VG at det er umulig å forutsi hvordan bilder av gjerningsmannen virker på pårørende og overlevende. Det vises til flere ulike eksperter/fagmiljøer som har uttalt seg, men felles for dem alle er at ingen sitter med fasit. Avisen ser at overlevende og pårørende reagerer forskjellig, og at traumehukommelse ikke er noen eksakt vitenskap. VG skriver at avhengig av sårbarhetsnivå, kan ethvert bilde av Breivik utløse traumeminner. VG spør: «Hvor går grensa? Og hvem skal definere denne grensa?» [...] «Hvor mye større belastning er bildet i skytestilling kontra bildet av en masse-morder i politibilen? Det sier seg selv at det er umulig å definere en pressetisk grense for hva som er akseptabel provokasjon av de berørtes høyst individuelle sårbarhet.»

Slik VG leser den vedlagte artikkelen, så har VG gjort som den omtalte professoren mener media må gjøre: å gi de overlevende og pårørende et reelt valg om de vil se dem eller ikke. VG viser til at Breivik utgjør kun 3x1 cm av førstesideflaten, og at han også står med ryggen til. Det vises også til at det mest dramatiske bildet er plassert bakerst i bildeserien inne i avisen. Slik VG ser det, signaliserer også tittelen hva det handler om, og gjør at de som ikke orker, kan la være å kjøpe avisa den dagen.

Til slutt minner VG om redaktøransvaret, at det er redaktøren som bestemmer hvor og hvordan bilder publiseres i mediene. Slik sett mener VG at den etiske vurdering må avgrenses til bildets innhold.

